

ASPECTE PRIVIND RESTAURAREA UNUI OBIECT DE CULT BISERICESC (AGHEASMATAR)

Mariana OMENIUC*

Pr. Felix Lucian NECULAI**

*restaurator expert, ICEM Tulcea

**consilier cultural al Episcopiei Tulcii

Abstract: *Our paper presents the restoration of an Orthodox cult object, a holy water bowl, which belongs to the Saint George Parish in Tulcea. The holy bowl is 150 years old and was restored between 2016-2017 in order to be used as it was originally intended.*

Keywords: *holy water bowl, Saint George Parish, Orthodox, Tulcea, restoration.*

Termenul de „agheasmatar” are mai multe înțelesuri:

1. Agheasmatarul (în cultul ortodox) este un mic edificiu cu aspect de pavilion deschis, așezat în fața unei biserici, sau a unei mănăstiri, pentru oficierea sfințirii apei. Un remarcabil exemplu de agheasmatar se află la biserica episcopală din Curtea de Argeș: pe patru coloane de marmură, cu capitele decorate cu stalactite, se ridică patru arcuri dantelate care susțin o cupolă (1516-1517). Din secolul al XVIII-lea datează agheasmatarul mănăstirii Neamț, construcție de plan circular cu arcade de jur împrejur și încununată de un monumental acoperiș, cu forme baroce.

2. Carte de cult, prescurtare a Molitvelnicului. Începând cu mijlocul secolului al XX-lea în Biserica Ortodoxă Română, Agheasmatarul se tipărește separat de Molitvelnic.

3. Obiect de cult bisericesc, folosit în cadrul slujbei de sfințire a apei (Bobotează, Izvorul Tămăduirii, la începutul fiecărei luni și în alte ocazii particulare).

4. În cultul catolic (fr. *benitier*, eng. *stoup*, it. *acuasantiera*) este un vas de piatră sau de metal, destinat păstrării apei sfințite, servind la gestul simbolic al purificării mâinilor, cu care se face semnul crucii. Agheasmatarul poate fi de forma unei scoici sau a unei cupe și este așezat la intrarea în biserică. El este fixat de un stâlp sau de perete.

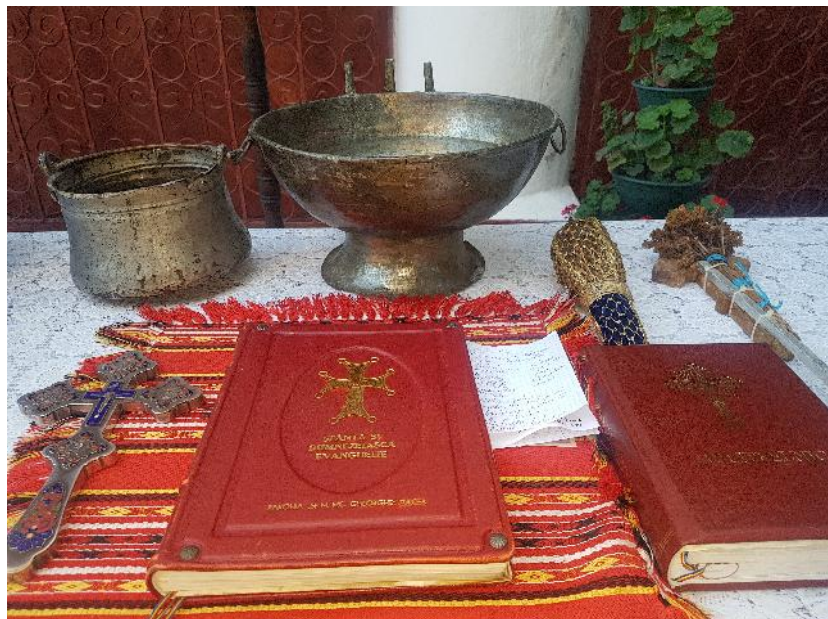

Fig. 1. Aspecte din timpul destinației cultice.

În cultul ortodox, agheasmatarul poate avea diferite forme și poate fi confecționat din diferite materiale, de obicei din metal. Meșterii artizani confecționau aceste vase în ateliere locale, folosind ca materie primă arama. Cuprul, numit și aramă, este un metal de culoare roșiatică, foarte maleabil, ductil, ușor de prelucrat, cu multe întrebuințări.

Se crede că elementul cupru a fost descoperit după aur și argint, iar originea numelui vine de la cuvântul latinesc *cyprium* (provenit din insula Cipru). În Antichitate, cuprul mai era cunoscut sub numele de *chalcos* și era folosit în confecționarea unor podoabe, statui, vase, monede, colorarea sticlei în alabastru. Această sticlă scumpă era aplicată ca ornament în arta realizării bijuteriilor autentice.

Ca mod de execuție, meșterii vremii foloseau procedeul ambutisării (tehnica de deformare plastică la rece sau la cald, în urma căreia, materialul, în formă plană, se transformă în obiectul dorit).

Unul dintre dezavantajele utilizării aramei este fenomenul de coclire, adică oxidare, vizibilă prin schimbarea culorii în verde - albastrui.

În urma acestei reacții chimice, anumiți compuși ai cuprului reacționează încet cu aerul atmosferic, permițând formarea unui strat de oxid verde, carbonatul de cupru sau patina nobilă, un strat destul de stabil din punct de vedere al oxidării.

Un exemplu al acestui fenomen îl reprezintă Statuia Libertății, cea mai mare statuie de cupru din lume.

Pentru a opri procesul de oxidare, meșterii artizani foloseau procedeul „cositoririi”. Acesta constă în operația de acoperire a metalelor și aliajelor oxidabile cu un strat subțire de staniu (cositor) sau staniu - plumb, în vederea prevenirii oxidărilor.

Această acoperire asigură rezistență materialului acoperit, împotriva acțiunii corozive a atmosferei, a umidității, a apei, etc.

O altă denumire dată acțiunii de acoperire a vaselor sau a obiectelor metalice este cea de „spoire”.

Spoirea reprezintă tehnica de acoperire a materialului unui vas cu un strat de cositor, pentru a evita procesul de oxidare.

Obiectul prezentat în lucrarea de față este confecționat din tablă de aramă, cu două componente: vasul de forma unui lighean ce se sprijină pe un postament (picior) bitronconic. Întregul ansamblu a fost cositorit (tehnică de lucru prezentată anterior).

Din punct de vedere al funcționalității, vasul este utilizat în lăcașurile de cult pentru pregătirea apei sfințite, care este una dintre cele mai frecvente ierurgii ale Bisericii Ortodoxe.

Fig. 2. Agheasmatar - aspect din timpul restaurării.

Trecerea timpului (150 de ani) și utilizarea frecventă a acestuia și-au pus amprenta pe starea de conservare a obiectului. Acesta și-a pierdut strălucirea metalică căpătând o patină închisă și consistentă, prin acumulări de murdărie, praf, oxizi, dispuse în straturi semnificative. Stratul protector de staniu a dispărut aproape complet din anumite zone, din cauza folosinței îndelungate.

Prin tratamente fizico-chimice repetate, prin curățări sistematice, din aproape în aproape s-a reușit îndepărtarea stratului de murdărie și oxizi.

Intervențiile de restaurare au scos la iveală un medalion inscripționat, care urmează a fi prezentat în cele de mai jos.

Obiectul cu nr. inv. 3099 cf. inv. 22/10/2010 a împlinit anul acesta 150 de ani, încă de la început și până astăzi, aflându-se în posesia parohiei Sfântul Gheorghe din Tulcea. Agheasmatarul se află încă în uzul bisericesc, deși parohia intenționează crearea unei expoziții cu obiecte din patrimoniul bisericesc, din care și acesta să facă parte.

Biserica Sf. Gheorghe din Tulcea, cunoscută și sub numele de *Biserica cu Ceas* sau *bulgărească* a fost construită în perioada 1854 -1857, în perioada dominației otomane asupra Dobrogei, de către creștinii ortodocși tulcenii, cu sprijinul important al membrilor comunității bulgare din oraș, așezați aici în două valuri, în anul 1830 și în jurul anului 1850. La Tulcea s-au așezat bulgarii din sudul Basarabiei și din diferite zone ale Bulgariei de astăzi.

Conform tradiției sociale, culturale și bisericești, la construcția unui locaș de cult iau parte toți membrii comunității creștin ortodoxe, după care, înainte, sau la scurt timp după târnosire, noua biserică este înzestrată cu cele necesare oficierei cultului de către aceiași creștini care devin ctitori, donatori sau binefăcători ai bisericii, care sunt pomeniți permanent în rugăciunile ei.

Biserica a fost finalizată și târnosită la 20 mai 1857, fără a poseda de la început toate obiectele necesare oficierei corespunzătoare a cultului, situație care reiese din donațiile imediate: icoane împărătești, Evanghelie și Apostol, scaun arhieresc și baldachin sculptat în marmură, toate din anul 1858, candelă de metal din anul 1861, icoană împărătească Sf. Nicolae - grecească din 1862, icoana românească a Sf. Metodie și Chiril, pictată de Iorgu Nicolae (Nicolau) din Galați în anul 1865, etc.

O însemnătate deosebită - care astăzi încă ne scapă înțelegerii complete - a avut-o, în viața bisericii, anul 1869.

Acest an este menționat eronat, în anumite surse, ca an al construcției bisericii, tot acum, în 1869, fiind donat un rând de Sfinte Vase din argint, cu poanson, ce arată proveniența rusească, o carte de cult (Slujba

Fig. 3. Fotografie - Biserica Sf. Gheorghe Tulcea.

Învierii) tipărită la Țarigrad, în Tipografia Macedonia și, în ultimul rând, menționăm agheasmatarul care face obiectul prezentării noastre.

După cum se poate observa din cercetarea donațiilor efectuate bisericii, atât în primii ani după construcția ei, cât și ulterior, atât donatorii cât și donațiile sunt eterogene, provenind de la diferite categorii sociale (cizmari, crâșmari, viticultori, comercianți, notabili) cât și din medii geografice diverse (Țarigrad - Constantinopol, Londra, Rusia, Galați, Tulcea, Zahra etc).

Totalitatea operațiunilor și acțiunilor desfășurate în procesul de restaurare au avut ca scop aducerea obiectului într-o etapă ce a permis interpretarea unei inscripții, realizată manual și poziționată în partea superioară a vasului. Tehnica de lucru este specifică epocii: ciocănire, gravare, cizelare.

Traducerea inscripției este următoarea:

Dimu Vâlcov

din Zahra

Tulcea 1869

Dacă numele Dimu ori Vâlcov (ne sunt cunoscute și întâlnite și în alte contexte și localități din Dobrogea) nu ridică probleme, cel mai dificil a fost traducerea și identificarea numelui sau a localității Zahra, pe care inițial nu am putut-o identifica pe harta actuală a Bulgariei, majoritatea localităților cu acest nume fiind situate în spațiul islamic, începând cu Turcia și până în Orientul Apropiat.

Fig. 4. Agheasmatar - detaliu medalion.

Fig. 5 și 6. Agheasmatar - aspecte din timpul restaurării.

Pentru noi aceasta a fost o mare provocare, întrucât deschidea numeroase ipoteze care scăpau unei înțelegeri firești. Atât donatorul sau meșterul cu nume bulgăresc, trebuiau să fie dintr-o localitate din Bulgaria Imperiului Otoman.

Prin concursul domnului Gheorghică Ciocoi din București, un colaborator al revistei *Lumea Credinței*, și cunoscător al spațiului ortodox sud-dunărean, căruia i-am solicitat ajutorul, în parte, misterul a fost elucidat.

Zahra, Zaara, Eschi Zagra, este vechea denumire - probabil turcească - sub care încă, la mijlocul secolului al XIX-lea, mai era cunoscută localitatea Stara Zagora din Bulgaria.

Mai rămâne, poate, de cercetat pe viitor, cine este Dimu Vâlcov, autorul agheasmatarului sau donatorul și care sunt împrejurările în care acesta a ajuns la Tulcea.

În arhiva parohială, atât cât a mai rămas din ea după distrugerile provocate în Primul Război Mondial de armatele bulgare de ocupație a Dobrogei, Dimu Vâlcov nu a putut fi identificat.

Un vas de cult ca agheasmatarul ne face să înțelegem mai îndeaproape obiceiurile religioase neschimbate, sau prea puțin schimbate ale înaintașilor, iar prin inscripțiile pe care le poartă, ne face să cunoaștem circulația operelor de artă, a valorilor și a ideilor, dincolo de granițele temporare ale imperiilor ori statelor, precum și faptul că grija (prin donație simplă sau ctitorie), față de Biserică, a constituit, atât în Imperiul Otoman, cât și astăzi, o constantă în viața spirituală a credincioșilor de etnii diferite.

Fig. 7. Agheasmatar - detaliu medalion după restaurare.